

LINGUISTICAL MOTIVATION IN THE CASE OF THE ROMANIAN FOLK NAMES GIVEN TO MEDICINAL LOWER PLANTS

Oana Zamfirescu, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: This paper represents an investigation of the vernacular lower plant names (names given to algae, bryophytes, lichens and fungi) that reflect their medicinal use from the perspective of the theory of linguistic motivation. All linguistic signs are motivated diachronically but, synchronically, some signs are transparent (every user can infer the reason behind a name); whereas other are opaque (the reason is cryptic). In the particular case of the folk names given to the inferior plants, the ones that reflect the medicinal use are transparent. Names like burete de bubă (literally, carbuncle mushroom), burete de răni (literally, wound mushroom), dalac (carbuncle) or brâncă (wildfire) contain or represent words transferred from the vernacular nomenclature of illnesses or injuries in order to indicate their curative properties. Therefore, these names represent a shortcut, an easy, simple way to convey information achieved by empirical methods (mainly observation and experiment) about the medical use of some plants. The aim of this article is to identify and describe the linguistic and cultural motivations that are coded in the vernacular names of lower plants, all gathered from dictionaries and lists of Romanian plant names.

Keywords: vernacular plant names, linguistic motivation, arbitrariness, ethnomedicine, lower plants.

Această lucrare pornește de la premisa că în cadrul semnelor lingvistice dintr-o limbă există, din perspectiva teoriei motivării, semne transparente. În limbă, toate semnele lingvistice se situează între cei doi poli numiți de Ferdinand de Saussure arbitraritate absolută și motivare relativă. Astfel, există mai multe grade de arbitraritate sau motivare, mai mult sau mai puțin evidente pentru vorbitorii limbii respective, în funcție de cunoștințele lor despre limba pe care o vorbesc. Totul trebuie privit luându-se în considerare axa sincronie-diacronie. Astfel, din punct de vedere diacronic, toate semnele lingvistice dintr-o limbă sunt motivate. Pierderea transparenței și transformarea semnelor lingvistice motivate în semne arbitrare pentru vorbitorii unei limbi este un fenomen natural, în directă legătură cu evoluția limbii respective.

În ceea ce privește motivarea, trebuie subliniat faptul că aceasta nu este un aspect al naturii semnului lingvistic ci doar un mod prin care semnul arbitrar poate deveni cunoscut într-o anumită comunitate. Ea poate fi privită ca un mediator între referent și semnul lingvistic. Paradoxal, tocmai pentru că un semn este arbitrar are nevoie de o modalitate prin care să devină cunoscut¹. Mario Alinei² descrie două modalități prin care se poate construi o motivare. Prima

¹Mario Alinei, *Aspetti teoretici della motivazione*, publicat în "Quaderni di semantica", 1, 1996, p. 7-17.

²Mario Alinei, *Magico-Religious Motivations in European Dialects: a Contribution to Archaeolinguistic*, „Dialectologia et Geolinguistica”, 5, 1997, p. 3-30.

este reprezentată de alegerea uneia sau mai multor componente din cadrul definiției conceptuale a noului referent. Cea de a doua este reprezentată de asociațiile libere cu acesta. În ambele cazuri, motivarea este o „scurtătură” spre referent sau, alfel spus, un element minimal reprezentativ al referentului, numit motivem. Cel mai utilizat mod pentru a face cunoscut un anumit semn lingvistic este folosirea unor termeni deja existenți, adaptați pentru a desemna noi înțelesuri și noi referenți, adică o „reciclare” a semnelor lingvistice existente. După ce noul semn lingvistic este preluat și folosit, el este perceput ca arbitrar. De altfel, pentru ca o limbă să își îndeplinească funcțiile principale nu este nevoie de cunoașterea motivării semnelor lingvistice folosite. La o privire mai atentă, o parte din semnele lingvistice conținute de o limbă sunt transparente și sunt relativ ușor de analizat din perspectiva motivării. În această categorie se situează și denumirile românești de plante inferioare care fac referire la proprietățile medicinale ale plantei în cauză. Scopul lucrării este de a identifica și de a descrie motivarea lingvistică și culturală în cadrul denumirilor românești populare de plante inferioare (adică denumirile populare folosite pentru a numi plante din categoria algelor, lichenilor, briofitelor și ciupercilor) care fac referire la proprietățile medicinale ale acestora. Materialul etnobotanic folosit a fost adunat prin consultarea lucrărilor de etnobotanică, a dicționarelor sau a listelor de plante care au avut drept scop adunarea și/sau explicarea denumirilor populare date plantelor inferioare. Cele mai utile în acest sens au fost dicționarele lui Zacharia C. Panțu, Alexandru Borza și Constantin Drăgulescu. Numele de plante inferioare care fac parte din această categorie sunt, deși puține la număr, reprezentative. În urma consultării surselor bibliografice, în categoria avută în vedere intră următoarele denumiri populare: *babiță*, *babița norocului*, *babița oilor*, *brâncă*, *brâncă de copac*, *burete de bubă*, *burete de bubă rea*, *burete de dalac*, *buretele dalacului*, *burete de inimă*, *burete de inimoară*, *burete de răni*, *buruiană de arici*, *câlbează*, *dalac*, *fierea pământului*, *gușterariță* și *plămânariță*.

Sub numele *babiță* au fost înregistrați bureții care au numele științific: *Fomes fomentarius*, *Fomes ignarius*, *Ganoderma applanatum* și *Placodes betulinus*. Denumirea este motivată prin faptul că acești bureți sunt folosiți pentru tratarea gastro-enteritelor specifice nou-născuților (numite popular *babiță*) deoarece aceste ciuperci au proprietăți astringente. Bibliografia de specialitate înregistrează și două miconime compuse care au drept termen-centru termenul *babiță*: *babița norocului* (*Cheimonophyllum candidissimus*, syn. *Polyporus candidissimus* și *Laetiporus sulphureus*) și *babița oilor* (*Scutiger ovinus*). În cazul acestor ciuperci, însă, nu s-a înregistrat utilizarea lor în medicina populară. Folosirea termenului *babiță* în formarea celor două miconime este, fără îndoială, rezultatul unui transfer de nume. În cazul plantelor *Cheimonophyllum candidissimus* și *Laetiporus sulphureus*, transferul este bazat pe asemănarea lor cu cele patru plante mai sus menționate. Al doilea termen al acestui fitonim compus este legat de o superstiție populară conform căreia aceste plante aduc noroc³. În cazul plantei *Scutiger ovinus*, transferul termenului *babiță* este nemotivat. Plantele nu seamănă între ele. Al doilea termen al acestui compus este traducerea numelui științific specific *ovinus*.

Brâncă, denumire folosită pentru *Auricularia mesenterica*, indică utilizarea acestui burete contra erizipelului, care e numit popular *brâncă*. Aceasta este o boală contagioasă care apare la porci și se manifestă prin lipsa poftei de mâncare și prin apariția unor pete violacee. Tot *brâncă* se numește și lichenul *Lobaria pulmonaria*. *Lobaria pulmonaria* este cunoscut de popor pentru

³DEFER, s.v. *babiță*.

proprietățile sale medicinale și este „folosit în medicina populară la umflături de mâini, ‘brâncă’ și afecțiuni pulmonare”⁴. *Brâncă de copac*, altă denumire pentru *Lobaria pulmonaria*, face referire tot la proprietățile curative ale plantei. Primul termen indică, evident, utilizarea medicală a acestei plante iar al doilea, introdus prin prepoziția *de, copac*, indică locul în care acest lichen crește: pe scoarța copacilor.

Burete de bubă și burete bubă rea, ambele folosite pentru *Phallus impudicus*, reprezintă denumiri formate prin compunere de la termenul *burete*, nume generic specific nomenclurii populare a plantelor inferioare și determinanții *bubă* și *bubă rea*. Determinanții reprezintă numele populare ale bolii care mai este cunoscută drept *cărbune* sau *antrax* (boală contagioasă ce se manifestă prin abcese pulmonare, gastro-intestinale și cutanate). Modul de utilizare a ciupercii este următorul: după ce se descântă de dalac, se aplică direct pe piele pentru vindecare⁵. Ciuperca uscată se înmoaie în apă, se unge cu miere și se pune pe *buba cea rea*. Acest burete apare menționat ca leac pentru această boală și în revista *Șezătoarea*: „se pune pe bubă burete puturos ce miroasă grozav de urât, muiet în apă caldă și scapi de răutate”⁶. Buretele mai este înregistrat sub numele de *burete de dalac*, determinantul acestui miconim reprezentând un alt nume sub care este cunoscută această boală infecțioasă. Pentru aceeași ciupercă se folosește și numele simplu *dalac*. Miconimul *burete de bubă* a fost dat și buretelui *Morchella esculenta*. Sursele consultate nu au înregistrat referiri la proprietățile medicinale ale acestuia. Este posibil ca atribuirea acestui miconim lui *Morchella esculenta* să fie rezultatul unui transfer bazat pe asemănarea dintre acesta și *Phallus impudicus*. Ambii bureți au pălăria în formă de căciulă alveolată de culoare brunie, cu alveolele alungite, sinuoase, neregulate. Piciorul este, în ambele cazuri, cilindric, înalt și destul de gros. Ambii bureți cresc pe sol, în păduri. Miconimul *buretele dalacului* a fost înregistrat pentru *Boletus satanas*. Diferențele dintre *Phallus impudicus* și *Boletus satanas* sunt foarte mari în ceea ce privește aspectul și literatura de specialitate nu înregistrează nimic despre folosirea sa ca medicament pentru această boală. Din acest motiv, este foarte posibil ca acest miconim să fi fost atribuit lui *Boletus satanas* printr-o confuzie.

Burete de inimă și burete de inimioară sunt alte două denumiri folosite pentru *Phallus impudicus*. Determinanții așezați pe lângă termenul generic *burete* indică utilizarea sa ca leac împotriva durerilor de stomac, numit popular *inimă* sau *inimioară* (termen diminutival). Literatura de specialitate indică două moduri de utilizare a plantei. În primul caz, *buretele de inimă* se culege, se usucă și, înainte de întrebuințare, se înmoaie în apă caldă. Zeama rezultată după înmuiere se bea contra durerilor stomacale⁷. Al doilea mod de utilizare este reprezentat de extragerea lichidului din pălăria buretelui și înghițirea acestuia. În acest caz, este evident că se poate folosi doar buretele proaspăt cules⁸.

Burete de răni, denumirea populară pentru *Lasiosphaera gigantea*, este o denumire compusă care indică, prin determinant, utilizarea acestei ciuperci în vindecarea diferitelor leziuni. Ciuperca matură se aplică pe răni sau pe umflăturile cu caracter purulent care apar pe

⁴Alexandru Borza, *Dicționar etnobotanic cuprinzând denumirile populare românești și în alte limbi ale plantelor din România*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 197-198.

⁵Constantin Drăgulescu, *Ciupercile în vocabularul românesc*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2002, p. 39.

⁶*Boalele ce cunoaște poporul și chipul cum le lecuiesc babele*, „Șezătoarea”, Anul I, 1 martie, 1982, no. 1, p. 55.

⁷După cum indică Valer Butură, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 52.

⁸După cum indică Constantin Drăgulescu, *Ciupercile în vocabularul românesc*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2002, p. 39.

piele. Sporii acestui burete „se pun pe tăieturi, ca hemostatic pe arsuri, negi și rănile produse cailor de harnașament”⁹.

Buruiană de arici, denumire folosită pentru *Pogonatum urnigerum*, este un fitonim care indică utilizarea plantei pentru vindecarea bolii numite *arici*, boală la cai și la vite care se manifestă prin inflamarea pielii de deasupra copitei.

Câlbează, variantă a lui *gâlbează*, este numele dat briofitei numită științific *Marchantia polymorpha*. Aceasta a fost folosită în tratarea bolii numită *gâlbează*, boală provocată de viermele *Fasciola hepatica* și despre care se credea în popor că apare la animale când acestea pasc în locuri cu pământ galben¹⁰.

Fierea pământului, denumire populară dată tot briofitei *Marchantia polymorpha*, este un fitonim răspândit în cazul plantelor superioare. Planta este utilizată în medicina populară pentru tratarea bolii de ficat numită *gâlbează*. Astfel, folosirea termenului *fiere* ca element component al acestui brionim este motivată. Al doilea element al metaforei indică locul în care crește planta: pe pământ umed, la marginea apelor și mlaștinilor.

Gușterariță este miconimul care este folosit pentru *Sterum hirsutum*. Numele indică faptul că această ciupercă se folosește pentru vindecarea bolii cu același nume (*gușterarița*, sau *gușterul*, este o boală contagioasă acută produsă de bacili, caracterizată prin formarea unor membrane false pe amigdale, pe faringe sau pe laringe, prin greutate în respirație și la înghițirea alimentelor).

Numele *plămânariță* (format prin derivare de la *plămân* cu ajutorul sufixului *-ariță*) este folosit pentru a numi lichenul *Lobaria pulmonaria*. Numele popular al plantei nu este o traducere a numelui științific specific *pulmonaria*. Este vorba despre o coincidență între cele două nume, cel științific și cel popular: ambele indică aceeași trăsătură, adică utilizarea plantei pentru vindecarea bolilor de plămâni.

Din punct de vedere lexical, se observă că denumirile analizate pot fi împărțite în două categorii. În prima categorie se situează denumirile complexe, analitice (formate prin compunere, deci care conțin mai mulți constituenți lexicali). O parte din acestea sunt formate prin subordonare acuzativală: *brâncă de copac*, *burete de bubă*, *burete de bubă rea*, *burete de dalac*, *burete de inimă*, *burete de inimioară*, *burete de răni*, *buruiană de arici*. Se înregistrează și câteva denumiri formate prin subordonare genitivală: *babița norocului*, *buretele dalacului*, *fierea pământului*. În a doua categorie intră denumiri simple, sintetice: *babiță*, *brâncă*, *câlbează* (nederivate) și *gușterariță*, *plămânariță* (derivate)¹¹. Având în vedere aceste trăsături, se observă că, din punct de vedere etimologic, acești termeni sunt, în marea lor majoritate, din stratul etimologic secundar, adică sunt creații care s-au făcut pe teritoriul limbii române. O parte din aceștia, precum cei care conțin în structura lor termenul *burete* au fost creați special pentru a denumi plante din categoria acestor plante inferioare. Aceeași situație pare a fi și în cazul fitonimului *buruiană de arici*, care este înregistrat în bibliografia de specialitate doar pentru

⁹Constantin Drăgulescu, *op.cit.*, p. 33.

¹⁰DLR, s.v. *gâlbează*.

¹¹Astfel, se observă că, chiar și în această infimă parte a nomenclaturii fitonimice populare românești, se pot identifica, deși cu puțini reprezentanți, subcategoriile specifice nomenclaturii populare românești a plantelor medicinale: o serie de compuși în cazul cărora termenul principal este un nume generic specific acestei nomenclaturi și termenul secundar este un nume popular de boală (*burete de bubă*, *buretele dalacului*, *buruiană de arici*), o altă serie în cazul căreia termenul principal este numele popular al unei boli iar termenul secundar indică o caracteristică individuală a plantei (*brâncă de copac*, *babița norocului*) și o serie de denumiri simple, în cazul cărora numele leacului și numele bolii coincid (*dalac*, *babiță*, *gușterariță*).

planta inferioară *Pogonatum urnigerum*¹². Alți termeni, precum cei omonimi cu numele populare ale bolilor și compusul *fierea pământului*, sunt denumiri specifice pentru o serie mai largă de plante, atât superioare cât și inferioare¹³. În cazul acestora, nu poate fi vorba despre un transfer intraterminologic. Motivul care a stat la baza formării și utilizării acestor fitonime este clar: proprietățile lor curative. În ceea ce privește originea acestor termeni, se observă că elementele din care sunt formați provin din diverse zone ale lexicului general sau special. Câteva provin, așa cum este normal, din nomenclatura plantelor: *burete* și *buruiană*. Altele provin din nomenclatura populară a bolilor și leziunilor: *arici*, *babiță*, *bubă*, *bubă rea*, *gușterariță*, *rană* sau a organelor: *inimă* și forma sa diminutivală, *inimioară* și a secrețiilor diferitelor organe: *fiere* și din lexicul general: *copac*, *pământ*. Un singur fitonim este format prin derivare cu sufix de la o bază reprezentând un organ: *plămânariță*.

Un aspect esențial în analiza motivării acestor semne lingvistice este reprezentat de dependența resurselor lexico-semantice și a celor magico-religioase. Având în vedere că obiectul de studiu este constituit de o nomenclatură populară aflată în strânsă legătură cu medicina populară, este evident că încărcătura semantică a acestor nume se află în directă legătură cu superstițiile și convingerile poporului român privitoare la boli și la metodele de vindecare a acestora. Necunoscând anatomia și fiziologia omului sau a diverselor animale și cauzele care pot provoca diferite boli, explicațiile găsite pentru apariția lor sunt legate de tot felul de ființe supranaturale sau practici magice. Foarte înrădăcinată este credința că bolile sunt provocate de duhuri necurate: „fiecare boală, după concepția poporului, își are demonul ei, duhul necurat sau drăcușorul, mai mult sau mai puțin cororat, care se vâra în trupul omului și-l chinuiește”¹⁴. Demonii care nu au nume speciale (adică Vântoase, Rusalii etc.) poartă, de regulă, numele bolii pe care o pricinuiesc: cel care provoacă bubele se numește *Bubă*, cel care provoacă brânca - *Brâncă* și așa mai departe. În scopul apărării de bolile provocate de acești demoni o practică obișnuită este aceea de a interzice numele bolilor respective. Astfel, pentru a denumi o boală nu se folosește numele ei, devenit tabu, ci un termen eufemistic sau un termen general: „niciodată nu se spune numele adevărat al bolii, ca să nu se prindă de om”¹⁵. Un astfel de caz este cel al miconimelor *burete de bubă* și *burete de bubă rea*. În ambele cazuri, determinantul reprezintă

¹²De data aceasta, primul termen al compusului este reprezentat de un nume generic specific plantelor superioare medicinale, *buruiană*. Dimensiunile destul de mari ale briofitei (8-15 cm), frunzele dese, de dimensiuni destul de mari, cu forma unui vârf de lance și culoarea verde închis motivează transferul numelui generic al plantelor superioare, *buruiană*, cu scopul de a numi o plantă inferioară.

¹³Acesta este cazul multora dintre denumirile de mai sus: *brâncă* se folosește pentru *Salicornia herbacea* (plantă superioară), *Auricularia mesenteria* și *Lobaria pulmonaria* (plante inferioare), *dalac* se folosește pentru *Physalis alkekengi*, *Paris quadrifolia*, *Sedum spectabile* (plante superioare), *Phalus impudicus* (plante inferioare), *gâlbează* (de fapt, varianta sa *câlbează*) pentru *Cuscuta spp.*, *Aconitum spp.* (plante superioare) și *Marchantia polymorpha* (plantă inferioară), *gușterariță* pentru *Salicornia herbacea* (plantă superioară) și *Lobaria pulmonaria*, *Stereum hirsutum* (plante inferioare). De asemenea, se înregistrează o denumire formată prin derivare de la *plămân*. Și aceasta este folosită pentru a numi mai multe plante: *Pulmonaria officinalis*, *Pulmonaria rubra* (plante superioare) și *Lobaria pulmonaria* (plantă inferioară). *Fierea pământului* este un fitonim răspândit în cazul plantelor superioare. DLR înregistrează cu acest nume plantele *Erythraea centaurinaea*, *Lilium martagon* (*crinul-de-pădure*) și o serie de plante în cazul cărora nu se menționează numele științific: *scânțieiuță-de-friguri*, *câlbază*, *ghinjură*. Constantin Drăgulescu (în *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești*, s.v. *fiere*) înregistrează sub acest nume popular plantele superioare: *Centaurea phrygia*, *Centaureum erythraea*, *Fumaria officinalis*, *Gentiana spp.* și planta inferioară *Marchantia polymorpha*. Plantele au primit acest nume, după cum subliniază Constantin Drăgulescu în dicționarul său, pentru că au gust amar, la fel ca lichidul galben-verzui secretat de ficat și folosită pentru că au fost folosite în tratarea afecțiunilor hepato-biliare ale oamenilor și animalelor (în afară de *Fumaria officinalis*, care a primit acest nume prin confuzie).

¹⁴I. Aurel Candrea, *Folclor medical român comparat. Privire generală, medicina magică*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 146.

¹⁵I. Aurel Candrea, *op. cit.*, p. 271.

numele unei boli periculoase, cunoscută și ca *dalac* sau *cărbune*. *Bubă rea* sau *bubă* sunt numele eufemistice folosite pentru această boală. *Bubă rea* este alcătuit prin compunere de la un termen general folosit pentru a semnala o afecțiune a organismului și un adjectiv care s-a „specializat” pentru a indica gravitatea acestei maladii, *rea*, care are valoarea „agravat, de nevindecat, incurabil”¹⁶. *Bubă* este format prin suprimarea adjectivului *rea* din structura compusului *bubă rea*.

Magia imitativă are, în cadrul procedeelelor de vindecare, o mare importanță. Între suferințe și leacuri se stabilește un fel de legătură supranaturală care se traduce prin acest tip de magie. Aceasta presupune existența unei asemănări, a unei legături între boală și leacul său. Acest tip de magie se află în strânsă legătură cu principiul *similia similibus curantur* „cele asemenea se vindecă prin cele asemenea”, principiu emis în Evul Mediu și care apare în medicina empirică a multor popoare. Conform acestui principiu, arată I. A. Candrea, „orice boală sau orice rană se tămăduiește cu leacuri analoage, adică cu acelea care prezintă o asemănare oarecare cu înfățișarea răni sau bolii cuiva, cu sediul unde s-a localizat, cu cauza care a provocat-o sau cu diferitele ei manifestări”¹⁷. Se identifică în cadrul acestui principiu al magiei imitative trei tipuri de leacuri care își primesc numele în funcție de: analogia culorilor, *signatura rerum* și asemănarea numelor. Primul tip de leacuri se bazează pe principiul că dacă o boală se manifestă prin excrescențe sau pete de o anumită culoare atunci leacul ei are aceeași culoare. Al doilea tip de leacuri se bazează pe raporturile simbolice dintre boală și leac. *Signatura rerum* aparține filosofilor și medicilor din Evul Mediu care credeau că „natura intimă a oricărui lucru se trădează prin înfățișarea lui externă. Fiecare produs al naturii poartă câte un semn, câte un stigmat după care se poate recunoaște ce folos îi poate aduce omului”¹⁸. A treia categorie de leacuri este cea care reflectă relația de asemănare dintre numele bolii și numele leacului: dacă boala a primit același nume cu un element din lumea înconjurătoare atunci acel element va fi folosit ca medicament pentru boala respectivă. Având în vedere aceste trei elemente menționate, se observă că, din punctul de vedere al magiei imitative, asemănarea de nume dintre boală și leac este utilizată în câteva cazuri discutate mai sus, denumirile de plante fiind aceleași cu cele ale bolii tratate: *brâncă*, *babiță*, *călbează*, *dalac*, *gușterariță*. *Signatura rerum* poate fi identificată în cazul a două fitonime: *buruiană de arici* și *plămânariță*. În cazul fitonimului *buruiană de arici*, analiza este un pic mai complexă deoarece implică transferul dinspre lexicul zoonimic spre cel medical și fitonimic, evidențiindu-se relația *nume zoologic-nume popular de boli-nume de plante medicinale*. Animalul numit *arici* și boala cu același nume au în comun aspectul lor asemănător, pentru tratarea bolii utilizându-se, conform regulii *signatura rerum*, acest mamifer. Deoarece briofita *Pogonatum urnigerum* are frunzele asemănătoare cu țepii unui arici, la baza denumirii sale populare stă asemănarea dintre aspectul său și animalul folosit pentru tratarea bolii cu același nume. Lichenul *Lobaria pulmonaria* are forma asemănătoare cu cea a unui plămân, ceea ce a avut drept rezultat folosirea denumirii populare *plămânariță* pentru a marca utilizarea sa pentru vindecarea afecțiunilor acestui organ vital. Analogia culorilor este folosită în cazul plantelor cu denumirile științifice *Phallus impudicus* și *Marchantia polymorpha*. *Phallus impudicus*, planta care a primit numele *burete de bubă rea*, *burete de bubă* și *dalac*, are picior cilindric, spongios, lung de 10-20 cm și cu diametrul de 2-3 cm. Pălăria sa este în formă de

¹⁶Maria Purdela-Sitaru, *Etnomedicină lingvistică*, Editura Amarcord, Timișoara, 1999, p. 159.

¹⁷I. Aurel Candrea, *op. cit.*, p. 303-304.

¹⁸I. Aurel Candrea, *op. cit.*, p. 310.

căciulă alveolată, măslinie, mucilaginoasă, înaltă de 3-4 cm. Boala care se numește *bubă/bubă rea/dalac* se manifestă prin apariția pe piele a unor excrescențe care capătă culoare închisă, aproape neagră. Astfel, denumirile (compuse și simple) au la bază asemănarea dintre forma și culoarea buretelui și a semnelor bolii. *Fierea pământului* (*Marchantia polymorpha*), utilizată în medicina populară pentru tratarea bolii de ficat numită *gălbează*, are talul colorat verde-gălbui, cu o bandă mijlocie de culoare verde închis, adică culoarea sa este asemănătoare cu cea a lichidului secretat de ficat. Astfel, folosirea termenului *fiere* ca element component al acestui brionim este motivată.

Plantele au constituit, încă din cele mai vechi timpuri, un tezaur folosit pentru obținerea diferitelor produse necesare omului. De-a lungul timpului, medicina populară a descoperit, perfecționat și utilizat proprietățile folositoare ale plantelor pentru a crea leacuri pentru diferitele boli ale oamenilor și animalelor. Acest tip de cunoaștere, dobândit prin mijloace empirice și care îmbină cunoștințe de natură rațională și magico-religioasă, a fost încapsulat într-o formulă lingvistică ușor de reținut și de transmis generațiilor următoare, însuși numele plantelor medicinale. Astfel, motivemul, adică elementul minimal reprezentativ al referentului considerat esențial de către denominatorul popular în cadrul procesului denominativ este, în acest caz particular, o proprietate folositoare a plantei inferioare: vindecarea unei anumite afecțiuni. Lingvistic, redarea acestor proprietăți curative se face prin utilizarea de material lexical deja existent în limba română. Prin combinarea dintre cuvinte și termeni preluați din alte sfere ale lexicului și termeni care aparțin nomenclurii avute în vedere se creează, prin intermediul mijloacelor interne de îmbogățire a vocabularului, noi semne lingvistice. Avem de a face cu semne lingvistice „reciclate”, adică semne lingvistice care există în limbă și care au fost preluate de nomenclatura botanică populară unde, ca semne de sine stătătoare (simple sau compuse), au căpătat valori noi, devenind denumiri populare de plante, în acest caz de plante inferioare.

Bibliografie

Lucrări de referință:

- Alinei, Mario, *Aspetti teorici della motivazione*, în „Quaderni di semantica” 1, 1996, p. 7-17.
- Alinei, Mario, *Magico-Religious Motivations in European Dialects: a Contribution to Archaeolinguistics*, în „Dialectologica et Geolinguistica”, 5, Iași, 1997, p. 3-30.
- Alinei, Mario, *L’aspect magico-religieux dans la zoonymie populaire, Les zoonymes, Actes du colloque international tenu a Nice les 23, 24 et 25 janvier, 1997*, p. 9-22.
- Bejan, Dumitru, *Nume românești de plante*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991.
- Bielli, Ettore, *Ghid complet All. Cunoașterea, recunoașterea și căutarea celor mai cunoscute specii de ciuperci*, traducere de Radu Gâdei, Editura All, 1999.
- Boalele ce cunoaște poporul și chipul cum le lecuiesc babele, IV. Beșica cea rea*, „Șezătoarea”, Anul I, 1 martie 1892, no.1.
- Butură, Valer, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- Candrea, I. A., *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică.*, Editura Polirom, Iași, 1999.
- Corlățeanu, Silviu, *Ciuperci comestibile și otrăvitoare din Republica Populară Română*, Ministerul Agriculturii și Silviculturii, Editura Agro-Silvică de Stat, București, 1959.

Drăgulescu, Constantin, *Ciupercile în vocabularul românesc*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2002.

Frâncu, Constantin, *Curenți și tendințe în lingvistica secolului nostru*, Cap. I: *Ferdinand de Saussure și distincțiile saussuriene*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 1999.

Milică, Ioan, *Christian Imagery in Romanian Folk Plant Names*, „Text și discurs religios”, nr. 5, 2013, p. 313-334.

Milică, Ioan, *Imaginarul creștin în denumirile populare românești de plante*, „Limba română”, partea I în nr. 1, 2014, p. 69-79, partea a II-a în nr. 4, 2014, p. 121-128, partea a III-a în nr. 5, 2014, <http://limbaromana.md/>, consultat pe 5.10.2014.

Munteanu, Eugen, *Introducere în lingvistică*, Cap. X: *Semnul lingvistic. Definiție și scurt istoric*, Editura Polirom, Iași, 2005.

Pavel, Vasile, *Motivarea lexicală*, în *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași* (serie nouă), Secțiunea III, Lingvistică, Tomul XLIX-L, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003-2004.

Purdela-Sitaru, Maria, *Etnomedicină lingvistică*, Editura Amarcord, Timișoara, 1999.

Reinheimer-Rîpeanu, Sanda, *Denumirile românești ale ciupercilor*, „Limba română”, XXX, 6, p. 585-595.

Saussure, Ferdinand de, *Curs de lingvistică generală*, traducere de Irina Izverna Tarabac, Editura Polirom, Iași, 1998.

Șerban, Vasile/Evseev, Ivan, *Vocabularul românesc – schiță de sistem*, Editura Facla, Timișoara, 1978.

Tănase, Cătălin/Bîrsan, Ciprian/Chinan, Vasile/Cojocariu, Ana, *Macromicete din România*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009.

Dicționare:

Bălțeanu, Valeriu, *Dicționar de magie populară*, Editura Paideia, Seria Enciclopedică, București, 2003.

Bidu-Vrânceanu, Angela/Călărășu, Cristina/Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana/Mancaș, Mihaela/Pană Dindelegan, Mihaela, *Dicționar de științe ale limbii*, Ediția a II-a, Editura Nemira, București, 2005.

Borza, Alexandru, *Dicționar etnobotanic cuprinzând denumirile populare românești și în alte limbi ale plantelor din România*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968.

DLR=*Dicționarul limbii române*, Ediție anastatică după *Dicționarul limbii române* (DA) și *Dicționarul limbii române* (DLR), Tomul I: A-B, Tomul II: C, Tomul III: D-Deținere, Tomul IV: Deținut-Dyke, Tomul V: E, Tomul VI: F-I/Î, Tomul VII: J-Lherzolită, Tomul VIII: Li-Luzulă, Tomul IX: M, Tomul X: N-O, Tomul XI: P-Pogribanie, Tomul XII: Pogrijenir-Q, Tomul XIII: R-Sclabuc, Tomul XIV: Scladă-Spongios, Tomul XV: Spongiar-Ș, Tomul XVI: T, Tomul XVII: Ț-U, Tomul XVIII: V-Vizurină, Tomul XIX: Viclă-Z, Editura Academiei Române, București, 2010.

DEFR=Drăgulescu, Constantin, *Dicționar explicativ al fitonimelor românești*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2010.

Evseev, Ivan, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Editura Amarcord, Timișoara, 1998.

Panțu, Zacharia C., *Plantele cunoscute de poporul român, Vocabular botanic cuprinzând numirile române, franceze, germane și științifice*, Ediția a II-a, Editura Casei Școalelor, București, 1929.